

भर्गः प्रागाथः। इन्द्रः । प्रगाथः (विषमा बृहती समा सतोबृहती), १७ शंकुमती।

उभयं शृणवच्च न इन्द्रो अर्वागिदं वचः।

सत्राच्या मघवा सोमपीतये धिया शविष्ठ आ गमत् ॥ ८.०६१.०१

इन्द्रः- परमेश्वरः। ईशनाधिदेवता। उभयं वचः। अर्वाक्- अस्मदभिमुखम्। शृणवत्- शृणोतु।

सत्राच्या- सहाञ्चन्त्या। धिया। शविष्ठ- बलिष्ठ। मघवा- सम्पद्धान् सन्। सोमपीतये- रसानुभूतये।

आ गमत्- आगच्छतु ॥१॥

तं हि स्वराजं वृषभं तमोजसे धिषणे निष्टतक्षतुः।

उतोपमानां प्रथमो नि षीदसि सोमकामं हि ते मनः ॥ ८.०६१.०२

स्वराजम्- स्वयमेव राजमानम्। वृषभम्- वर्षकम्। तम्- अमुमिन्द्रम्। ओजसे- बलाय। धिषणे-

द्यावापृथिव्यौ। निष्टतक्षतुः- तनूचक्राते। उत- अपि च। उपमानाम्। प्रथमः- मुख्यः। नि षीदसि-

नितरामस्मदत्तासने उपविशसि। ते- तव। मनः- चित्तम्। सोमकामम्- रसकामम्। हि-

खलु ॥२॥

आ वृषस्व पुरुवसो सुतस्येन्द्रान्धसः।

विद्वा हि त्वा हरिवः पृत्सु सासहिमघृष्टं चिद्घृष्वणिम् ॥ ८.०६१.०३

इन्द्र- परमेश्वर। पुरुवसो- प्रभूतधन। सुतस्य- निष्पन्नम्। अन्धसः- रसम्। आ- आभिमुख्येन।

वृषस्व- वर्षय। हरिवः- प्राणाश्वसम्पन्न। त्वा- त्वाम्। पृत्सु- युद्धेषु। सासहिम्- अभिभावुकम्।

अघृष्टम्- अप्रघृष्यम्। दघृष्वणिम्- शत्रुधर्षकम्। विद्वा- जानीमः। हि- खलु ॥३॥

अप्रामिसत्य मघवन्तथेदसदिन्द्र क्रत्वा यथा वशः।

सनेम वाजं तव शिप्रिन्नवसा मक्षू चिद्यन्तो अद्रिवः ॥ ८.०६१.०४

अप्रामिसत्य- अहिंसितसत्य । मघवन्- सम्पद्वन् । शिप्रिन्-
शोभननासिकोपलक्षितशोभनप्राणसम्पन्न । अद्रिवः- वज्रिन् । इन्द्र- परमेश्वर । यथा । क्रत्वा-
स्वसङ्कल्पेन । वशः- कामयसे । तथा । इत्- एव । असत्- भवति । तव- ते । अवसा- रक्षया ।
यन्तः- त्वां प्रपन्नाः । मक्षु- क्षिप्रम् । वाजम्- अन्नम् । सनेम- सम्भजेम ॥४॥

शङ्घ्युषु शचीपत इन्द्र विश्वाभिरूतिभिः ।

भगं न हि त्वा यशसं वसुविदमनु शूर चरामसि ॥ ८.०६१.०५

शचीपते- प्रज्ञापालक । इन्द्र । विश्वाभिः- सर्वाभिः । ऊतिभिः- रक्षाभिः । सु- सुष्ठु । शङ्घि- यच्छ ।
भगम्- भगवन्तम् । न- सम्प्रति । यशसम्- कीर्तिमन्तम् । वसुविदम्- सम्पल्लम्भकम् । शूर-
समर्थ । त्वा- त्वाम् । अनु चरामसि- अनुचरामः ॥५॥

पौरो अश्वस्य पुरुकृद्गवामस्युत्सो देव हिरण्ययः ।

नकिर्हि दानं परिमर्धिषत्त्वे यद्यद्यामि तदा भर ॥ ८.०६१.०६

अश्वस्य- प्राणतुरगस्य । पौरः- पूरकः । गवाम्- चिद्रश्मीनाम् । पुरुकृत्- बहुकृत् । असि- भवसि ।
देव- द्योतनशील । हिरण्ययः- दीप्तः । उत्सः- स्यन्दनशीलोसि । त्वे- त्वयि । दानम्- अस्मासु
दीयमानं दानं यदस्ति तत् । नकिः- न कश्चित् । परिमर्धिषत्- हिनस्ति । यद्यत् । यामि- याचे ।
तत् । आभर- आहर ॥६॥

त्वं ह्येहि चेरवे विदा भगं वसुत्तये ।

उद्धावृषस्व मघवन्गविष्टये उदिन्द्राश्वमिष्टये ॥ ८.०६१.०७

त्वम् । एहि- आगच्छ । चेरवे- स्वार्चकाय । वसुत्तये- सम्पदानाय । भगम्- सौभाग्यम् । विदाः-
लभस्व । मघवन्- इन्द्र । गविष्टये- चिद्रश्मिकामाय । अश्वमिष्टये- प्राणसम्पत्कामाय ।
धेनुतुरगकामाय । उद्धावृषस्व- वर्षय ॥७॥

त्वं पुरू सहस्राणि शतानि च यूथा दानाय मंहसे ।

आ पु॒रंद॒रं च॑कृ॒म वि॒प्रव॑च॒स इन्द्रं॑ गा॒यन्तोऽव॑से ॥ ८.०६१.०८

त्वम् । पुरु- बहूनि । सहस्राणि शतानि च । यूथा- वृन्दानि । दानाय । मंहसे- यच्छसि ।

विप्रवचसः- मेधासम्पन्नवाग्युक्ता वयम् । गायन्तः- साम कीर्तयन्तः । इन्द्रम्- परमेश्वरम् ।

पुरन्दरम्- बन्धनाशकम् । अवसे- रक्षायै । आ चकृम- कृतवन्तः ॥८॥

अ॒वि॒प्रो वा॒ यद॑वि॒धद्वि॒प्रो वेन्द्र॑ ते॒ वचः॑ ।

स प्र म॑मन्दत्वा॒या श॑तक्र॒तो प्रा॒चाम॑न्यो॒ अहं॑सन ॥ ८.०६१.०९

शतक्रतो- अनन्तप्रज्ञ । प्राचामन्यो- प्राचीनमनन । अहंसन- अहंपूर्व । इन्द्र । अविप्रः- अमेधावी ।

विप्रः- मेधावी वा । ते- तव । वचः- मन्त्रम् । अविधत्- परिचरति । त्वाया- त्वयीच्छया । सः ।

ममन्दत्- हृष्यति ॥९॥

उ॒ग्रबा॑हु॒र्भ्रक्ष॑कृ॒त्वा पु॒रंद॒रो यदि॑ मे शृ॒णव॑द्धवम् ।

व॒सूय॑वो व॒सुप॑तिं श॒तक्र॑तुं स्तोमै॒रिन्द्रं॑ हवामहे ॥ ८.०६१.१०

उग्रबाहुः- उद्गूणभुजः । भ्रक्षकृत्वा- वधकर्ता । पुरन्दरः- बन्धनाशकः । यदि । मे- मम । हवम्-

आह्वानम् । शृणवत्- शृणोति । तर्हि । वसूयवः- सम्पत्कामाः । वसुपतिम्- सम्पत्कामम् ।

शतक्रतुम्- अनन्तप्रज्ञम् । इन्द्रम्- परमेश्वरम् । स्तोमैः- मन्त्रैः । हवामहे- आह्वयामः ॥१०॥

न पा॒पासो॑ मनामहे॒ नारा॑यासो॒ न ज॒ह्वः॑ ।

यदि॑न्विन्द्रं॒ वृष॑णं स॒चा सु॑ते सखायं कृ॒णवा॑महे ॥ ८.०६१.११

यत्- यस्मात् कारणात् । इन्द्रम् । वृषणम्- वर्षकम् । सचा- सङ्गताः । सुते- रसे निष्पन्ने ।

सखायम्- मित्रम् । कृणवामहे- कुर्मः । तस्मात् कारणात् । पापासः- पापिनः सन्तः । न । मनामहे-

तं मननं कुर्मः । अरायासः- लोभिनः । जह्वः- तेजोरहिताः । तं न मनामहे ॥११॥

उ॒ग्रं यु॒युज्म॑ पृ॒तना॑सु सा॒सहि॑मृ॒णका॑तिमदा॒भ्यम् ।

वेदा॑ भृ॒मं चि॒त्सनि॑ता र॒थीत॑मो वा॒जिनं॑ यमिदू॒ नश॑त् ॥ ८.०६१.१२

यम्- यं जनम् । वाजिनम्- सद्रतिमन्तम् । सनिता- सम्भक्ता । रथीतमः- महारथ इन्द्रः । नशत्-
व्याप्नोति । स जनः । भृमम्- भ्रमणशीलम् । उग्रम्- उद्गूर्णम् । पृतनासु- युद्धेषु । सासहिम्-
अभिभवन्तम् । ऋणकातिम्- ऋणपूरकम् । अदाभ्यम्- अहिंस्यम् । वेद- जानाति ॥१२॥

यत इन्द्र भयामहे ततो नो अभयं कृधि ।

मघवञ्छग्धि तव तन्न ऊतिभिर्वि द्विषो वि मृधो जहि ॥ ८.०६१.१३

इन्द्र- परमेश्वर । यतः- यस्मात् । भयामहे- वयं भीताः । ततः- तस्मात् । नः- अस्मभ्यम् ।
अभयम् । कृधि- कुरु । मघवन्- सम्पद्वन् । तव- ते । ऊतिभिः- रक्षाशक्तिभिः । तत् । शग्धि- कर्तुं
शक्नोषि । द्विषः- द्वेष्टन् । मृधः- हिंसकान् । वि- विशेषेण । जहि- नाशय ॥१३॥

त्वं हि राधस्पते राधसो महः क्षयस्यासि विधतः ।

तं त्वा वयं मघवन्निन्द्र गिर्वणः सुतावन्तो हवामहे ॥ ८.०६१.१४

राधस्पते- संसिद्धेः पालक । त्वम् । हि- खलु । महः- महत्याः । क्षयस्य- निवासभूतायाः ।
विधतः- परिचरत्याः । राधसः- संसिद्धेः । असि- भवसि । त्वं - अमुम् । त्वा- भवन्तम् । वयम् ।
मघवन्- सम्पद्वन् । गिर्वणः- गीर्भिः सम्भजनीय । इन्द्र । सुतावन्तः- रसनिष्पादकाः । हवामहे-
आह्वयामः ॥१४॥

इन्द्रः स्पृष्टुत वृत्रहा परस्पा नो वरेण्यः ।

स नो रक्षिषच्चरमं स मध्यमं स पश्चात्पातु नः पुरः ॥ ८.०६१.१५

इन्द्रः- परमेश्वरः । स्पृष्ट- सर्वज्ञाता । उत- अपि च । वृत्रहा- आवरणबाधकः । परस्पाः-
परपालयिता । नः- अस्माकम् । वरेण्यः- उत्तमः । सः- असौ । नः- अस्माकम् । चरमम् ।
मध्यमम् । रक्षिषत्- रक्षतु । सः । पश्चात् । पुरः । नः । पातु- रक्षतु ॥१५॥

त्वं नः पश्चादधरादुत्तरात्पुर इन्द्र नि पाहि विश्वतः ।

आरे अस्मत्कृणुहि दैव्यं भयमारे हेतीरदेवीः ॥ ८.०६१.१६

त्वम् । नः- अस्मान् । पश्चात् । अधरात्- अधोभागात् । पुरः- पुरस्तात् । विश्वतः- सर्वतः । इन्द्र ।
नि- नितराम् । पाहि- रक्ष । दैव्यम्- दैवकृतम् । भयम् । अस्मत्- अस्मत्तः । आरे- दूरे । कृणुहि-
कुरु । अदेवीः- रक्षः कृतानि । हेतीः- आयुधानि । आरे- दूरे । कुरु ॥१६॥

अद्याद्या श्वःश्च इन्द्र त्रास्व परे च नः ।

विश्वा च नो जरितृन्सत्पते अहा दिवा नक्तं च रक्षिषः ॥ ८.०६१.१७

अद्य- अस्मिन् दिने । श्वः- आगामिदिने । इन्द्र । परे- परस्मिन् दिने । च । नः- अस्मान् । त्रास्व-
रक्ष । विश्वा अहा- सर्वेषु दिनेषु । नः- अस्मान् । जरितृन्- स्तोतृन् । दिवा नक्तम्- रात्रिन्दिवम् ।
च । सत्पते- सतां पालक । रक्षिषः- रक्षसि ॥१७॥

प्रभङ्गी शूरो मघवा तुवीमघः समिंश्लो वीर्याय कम् ।

उभा ते बाहू वृषणा शतक्रतो नि या वज्रं मिमिक्षतुः ॥ ८.०६१.१८

प्रभङ्गी- प्रभञ्जकः । शूरः- समर्थः । मघवा- सम्पद्धान् । तुवीमघः- बहुधनः । वीर्याय । समिंश्लः-
सम्यक् मिश्रयिता । शतक्रतो- अनन्तप्रज्ञ । या- यौ । वज्रम् । नि- नितराम् । मिमिक्षतुः-
परिगृहीतः । तौ । ते- तव । उभा- उभौ । बाहू- भुजौ । वृषणा- वर्षकौ ॥१८॥